

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มรดกพื้นบ้านประแส
ของโรงเรียนชุมชนวัดตะเคียนงาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยองเขต 2

อัญชลี สารสุวรรณ ประยูร อิมสวัสดิ์ และ ณัฐกฤตา งามมีฤทธิ์
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

THE COMMUNITY PARTICIPATIVE MANAGEMENT MODEL FOR PRASEA LOCAL
HERITAGE MUSEUM IN CHUMCHONWATTAKIENNGAM SCHOOL, UNDER
RAYONG PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA , OFFICE 2

Anchalee Sansuwan, Prayoon Imsawasd and Natkrita Ngammeerith
Faculty of Education, Burapha University, Thailand
E-mail address: Anchalee0405@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) 7 มิถุนายน 2562

วันที่ได้รับบทความฉบับแก้ไข (Revised) 14 มีนาคม 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) 9 กุมภาพันธ์ 2564

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาความต้องการการมีส่วนร่วมในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 2) ศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนสู่บริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มรดกพื้นบ้านประแส และ 3) ศึกษากระบวนการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มรดกพื้นบ้านประแสของโรงเรียนชุมชนวัดตะเคียนงาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยองเขต 2

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ระหว่างวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ และวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ในรูปกรณีศึกษา ใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีกลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ ประชาชน จำนวน 180,420 คนได้กลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น จำนวน 384 คน กลุ่มที่ 2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วยผู้บริหารของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต้นแบบ 5 คน ผู้นำองค์กรทางวัฒนธรรมในจังหวัดระยองจำนวน 10 คน ผู้นำชุมชนในท้องถิ่นจำนวน 12 คน และคณะกรรมการโรงเรียนประกอบด้วยคณะกรรมการสถานศึกษา 15 คน ครู 25 คน เครือข่ายผู้ปกครอง 20 คน รวมทั้งสิ้น 60 คน สนามการวิจัยใช้โรงเรียนชุมชนวัดตะเคียนงาม เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบบประมาณค่า 5 ระดับที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จากนั้นนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ โดยใช้สถิติพื้นฐาน ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ศึกษาพิพิธภัณฑ์ต้นแบบ ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเชิงลึกรายบุคคล การประชุมระดมสมอง การสนทนากลุ่ม การทดลองจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และเทคนิคการประชุมวิพากษ์แบบรวมพลังสร้างสรรค์ A-I-C

ผลการวิจัยพบว่า

1. ความต้องการการมีส่วนร่วมในการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นของประชาชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.53) และเมื่อพิจารณารายด้านทั้ง 5 ด้านจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านกระบวนการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ด้านกระบวนการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถาน และด้านบทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น 2. รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานมรดกพื้นบ้านประแส ประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ด้านคือ 1) ด้านกระบวนการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น 2) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน 3) ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ 4) ด้านกระบวนการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถาน และ 5) ด้านบทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นโดยผ่านขั้นตอนการดำเนินงาน 1) การศึกษาความต้องการการมีส่วนร่วมในการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น 2) การศึกษาพิพิธภัณฑสถานต้นแบบ 3) ศึกษาแนวคิดจากผู้นำองค์กรทางวัฒนธรรมผู้นำท้องถิ่นและชุมชน 4) การทดลองจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น และ 5) การวิพากษ์รูปแบบการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น และ 3. กระบวนการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานมรดกพื้นบ้านประแส ประกอบด้วยกิจกรรม 10 องค์ประกอบ คือ 1) การวางแผนกลยุทธ์ 2) การจัดโครงสร้างองค์กร 3) การจัดทำฐานข้อมูลในท้องถิ่น 4) การจัดทำทะเบียน จัดหมวดหมู่วัตถุและการจัดแสดง 5) อาคารสถานที่ 6) บุคลากร 7) งบประมาณ 8) การให้บริการและประชาสัมพันธ์ 9) การสร้างภาพลักษณ์ที่ดี 10) การสร้างเครือข่าย โดยทุกกระบวนการผ่านการทดลองจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานมรดกพื้นบ้านประแสของโรงเรียนชุมชนวัดตะเคียนงาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยองเขต 2 เพื่อร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนต่อไป

คำสำคัญ: รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน การบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถาน โรงเรียนชุมชนวัดตะเคียนงาม

Abstract

The purposes of this study was to study the requirement of organization in the local museum toward management Prasea local heritage museum to study of the community participative management model for Prasea local heritage museum and to study of process the management for Prasea local heritage museum in Chumchonwattakiean-mgam School under Rayong Primary Educational Service Area, Office 2. Research methodology had applied mixed method research with a quantity in 2 groups, a quality research and case study. The quantitative samples were 180,420 people obtained using theready – made tables of Crazy and Morgan by stratified random of 384 people in group 1 and group 2 were informants of 5 the best of leaders in the local museum, 10 leaders of culture organization in Rayong Province, 12 leaders of local community and 15 school, board 25 teachers, 20 parents network totaling 60 people.. The research instruments using questionnaire of rating scales.

The statistics used to analyze the data were percentage, mean and standard deviation. The collection of quality research using in-dept interview, brain storming, focus group, to organize the local of museum and collective critical meeting techniques. by way of A-I-C or Appreciation-Influence-Control..

The result were;

1) The overall demand for participation in the local museum in humchonwattakiean-ngam School under Rayong Primary Educational Service Area office 2 establishment was at a high level which comprised of 5 components were processing of organization the local museum, participation of community, support in learning activity, processing of museum management and role of the local museum as a whole and in each components were at high level.

2) The community participative management model for Prasea local heritage museum in Chumchonwattakiean-ngam School under Rayong Primary Educational Service Area office 2 It consists of 5 components were to study the requirement of organize in the local museum, to study of the best practice of museum model, to study of thought from leader of cultural organization, local leader and community, to study the experimental of organize the local museum and criticize the model of organization the local museum.

3) The process of local heritage museum management in Chumchonwattakiean-ngam School under Rayong Primary Educational Service Area office 2. Heritage museum consists of 1 welements were setting-procedure, Participation of people , support in learning activity and of local museum management. The components of 10 components were 1) strategy planning 2) Structure's organization 3) Base local data 4) Register the material and exhibition 5) places 6) people 7) budget 8) service & information 9) Good model and 10) Network role of the local museum was comprise to 4 components were 1) social and cultural role 2) economic role 3) politics role and 4) education role. All processing were passed the experimental of organization of heritage museum in Chumchonwattakiean-ngam School under Rayong Primary Educational Service Area Office 2 for preservation of cultural in local museum by processing of all participative community.

Keywords: The model community participative, Management for prasea local heritage museum, Chumchonwattakiean-ngam school

บทนำ

การจัดการศึกษาในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 คือ การจัดให้มีการศึกษาตลอดชีวิตและการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การศึกษาที่สร้างคุณภาพชีวิตและสังคมบูรณาการอย่างสมดุลระหว่างปัญญาธรรม คุณธรรม และวัฒนธรรม เป็นการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อคนไทยทั้งปวง ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เป็นกฎหมายหลักในการปกครองประเทศ “การปฏิรูปการศึกษา” หมวดหน้าที่ของรัฐ มาตรา 54 รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระดับต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดให้มีการร่วมมือระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนในการจัดการศึกษาทุกระดับ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ถือเป็นแผนแม่บทในการพัฒนาประเทศ มียุทธศาสตร์ที่ตอบสนองการพัฒนาในยุทธศาสตร์ 6 ยุทธศาสตร์ ระบบการบริหารจัดการ และส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มีเป้าหมายในการพัฒนาให้คนไทยมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางสังคมที่แสดงถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรม จารีต ประเพณี ศิลปหัตถกรรมที่สืบทอดมาจากอดีต รวมทั้งพัฒนาระบบจัดการความรู้บนฐานนวัตกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิสังคม (สำนักงานคณะกรรมการแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560: 25-26) และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2574 ได้มีหลักการว่ารัฐมีหน้าที่จัดการให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพและมาตรฐาน สามารถพัฒนาขีดความสามารถที่มีอยู่ในตัวตนของแต่ละบุคคลให้เต็มตามศักยภาพ จากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม (แผนการศึกษาแห่งชาติ, 2560: 15)

กระทรวงวัฒนธรรมได้ดำเนินการโดยการปลูกฝังจริยธรรมอนุรักษ์และสร้างค่านิยมความเป็นไทยที่ดีงาม สืบสานสร้างสรรค์มรดกศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยให้คนไทยได้สืบสาน เนื่องจากปัญหาการไหลของวัฒนธรรมต่างชาติที่เข้ามาในวัฒนธรรมทางสังคมยุคดิจิทัล ในขณะที่คนไทยจำนวนไม่น้อยยังไม่สามารถคัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม ส่งผลต่อวิกฤตค่านิยมทัศนคติและพฤติกรรมในการดำรงชีวิตการพัฒนาระยะต่อไป จึงต้องให้ความสำคัญกับการวางรากฐานการพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์ (แผนยุทธศาสตร์ 20 ปี ด้านวัฒนธรรม ช่วงที่2 (พ.ศ. 2560-2564) ถือเป็นแผนแม่บทในการพัฒนาประเทศ ซึ่งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นส่วนหนึ่งในการผลักดันให้เกิดสำนึกรักในท้องถิ่น การสร้างพลังท้องถิ่น เพื่อให้เป็นปรากฏการณ์ด้านกระแสโลกาภิวัตน์ ได้เผยแพร่อย่างกว้างขวาง การกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความตื่นตัว ต้องการให้มีบทบาทและอำนาจสูงขึ้นในการจัดการทรัพยากรทางด้านวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนเอง (ปริตรตา เณริณเภา ก่อนันตกุล, 2547: 4) พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น มีคุณค่าทางจิตใจของชุมชน พิพิธภัณฑ์ที่มีการเน้นเนื้อหาการจัดแสดง โดยการใช้เนื้อหาทางวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดวัตถุประสงค์หลักเป็นการปลูกสำนึกให้คนในท้องถิ่นรู้จักตนเอง สร้างสำนึกร่วมในชุมชน ให้เกิดความภูมิใจในท้องถิ่นของตน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นพิพิธภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจากภายในจัดโดยคนในท้องถิ่น ใช้ของในท้องถิ่น และกำลังทรัพย์ของท้องถิ่นเป็นคลังสะสมภูมิปัญญาที่บรรพชนได้สร้างสรรค์ไว้ให้คนรุ่นหลัง โดยมีเป้าหมายให้คนในท้องถิ่นรู้จักตัวเองเป็นสำคัญ

ในปัจจุบันพบว่าพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ประสบปัญหาในการจัดตั้งและการดำเนินงานเพราะประชาชนยังไม่สนใจเท่าที่ควร ทั้งนี้อาจเป็นด้วยภาพลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นที่บ่งบอกถึงความเก่าแก่ ล้าสมัย ขาดการประชาสัมพันธ์ การจัดแสดงหรือนิทรรศการ ที่ไม่สร้างความสนใจกับผู้ชมในกลุ่มต่าง ๆ ไม่มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่กระตุ้นความสนใจและใฝ่รู้ ขาดงบประมาณในการสนับสนุนกิจกรรมประกอบกับการขาดการดำเนินการที่เป็นเชิงรุกและทันต่อสถานการณ์ ซึ่ง (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2551: 81-87) กล่าวว่า ปัญหาการจัดการพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยนั้น พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ทำให้คนเกิดกระบวนการเรียนรู้ ไม่ใช่สถานที่บรรจุความรู้หรือคลังเก็บวัตถุอย่างเดียวนั้น หน้าที่สำคัญของพิพิธภัณฑ์ คือ การเป็นแหล่งเพิ่มพูนความรู้ กระตุ้นให้คนแสวงหาความรู้ อยากเรียนรู้ ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมของชุมชนในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมตลอดชีวิตที่ดีของชุมชน ยังเป็นองค์กรทางสังคมที่สร้างความตระหนักรู้ทางการสืบสานวัฒนธรรมชุมชน ให้กับเยาวชนตั้งแต่เยาว์วัย ในบริบทพื้นที่ชุมชนปากน้ำประแส ตั้งอยู่อำเภอแกลง จังหวัดระยอง อยู่ติดกับแม่น้ำประแส มีต้นทุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นชุมชนชาวประมง มีสถานที่สำคัญที่น่าสนใจ เช่น ศาลกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ อนุสรณ์เรือรบหลวงประแส มีความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าชายเลน มีทุ่งโปรงทอง มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน รวมทั้งประเพณีวัฒนธรรม การทอดผ้าป่ากลางน้ำที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นศักยภาพที่ควรค่าแก่การสืบสานให้ดำรงอยู่ จากการศึกษาของ (พระครูประภัทรวริยคุณ, 2553: 1-2) ประแสยังเป็นพื้นที่ชุมชนเก่าแก่ที่ตั้งถิ่นฐานมายาวนาน สืบค้นโดยหลักฐานย้อนกลับไปในช่วงปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อคราวพระยาตากมาตั้งทัพก่อนเข้าตีเมืองจันทบุรี ก็ปรากฏชื่อบ้านประแส ในพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่มีพระมหากษัตริย์ได้เสด็จเยี่ยมเยียนถึง 2 พระองค์ ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จปากน้ำประแสและดำริให้สร้างวัดสมมติเทพฐาปนารามขึ้น และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้เสด็จเปิดศาลกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ (ระวี ปัญญาอิง, 2550: 3)

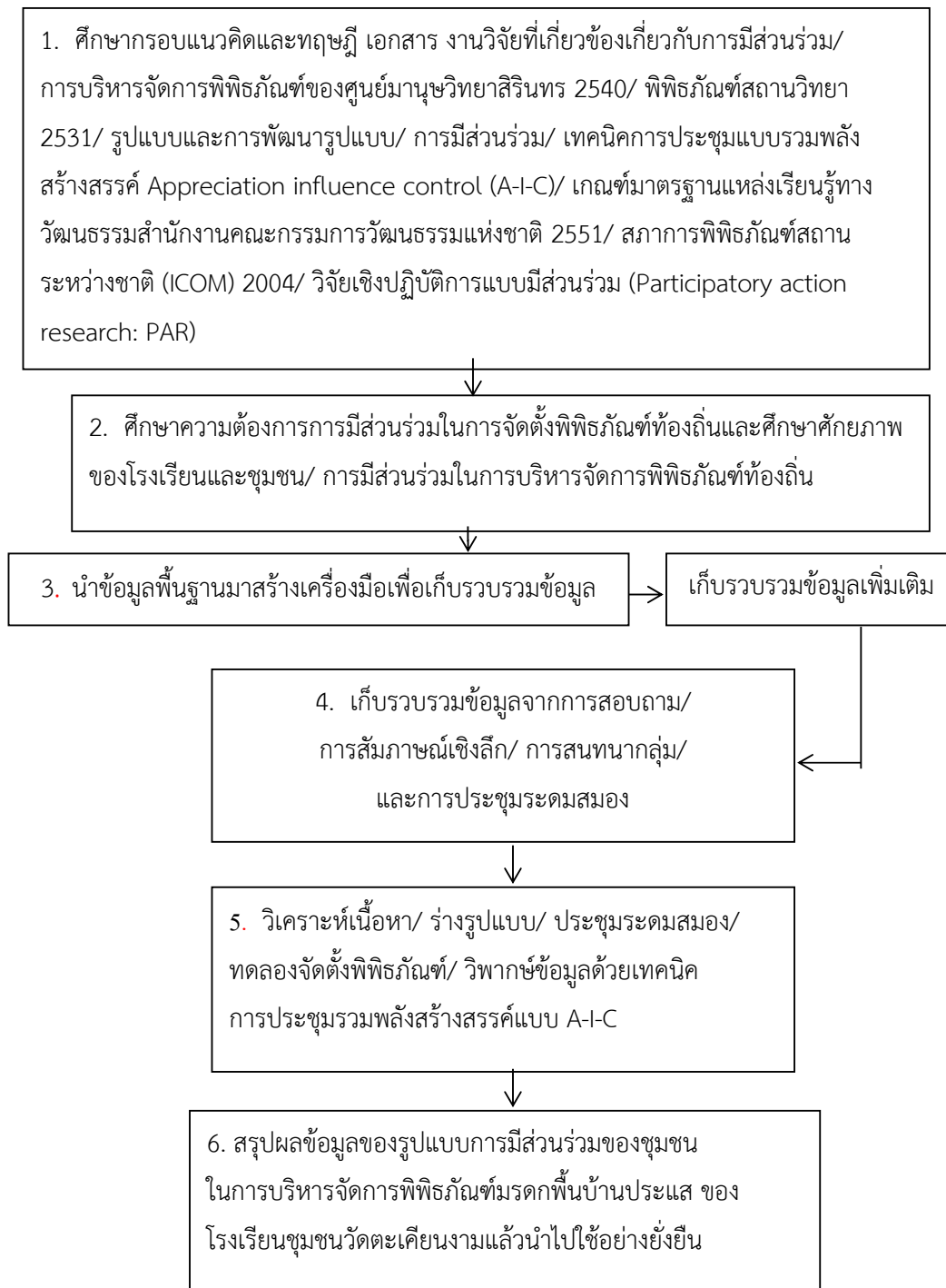
จากความเจริญรุ่งเรืองในอดีต จึงมีการวางแผนพัฒนาชุมชนปากน้ำประแส ในการสร้างวิสัยทัศน์ คือ “ประแส: เมืองแห่งประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่คงเอกลักษณ์การตั้งถิ่นฐานและวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำดั้งเดิม รักษามรดกทางวัฒนธรรมอันมีค่าของท้องถิ่นเอาไว้ได้อย่างสมบูรณ์ โดยยึดหลักการพัฒนายั่งยืน และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” (สำนักงานเทศบาลตำบลปากน้ำประแส, 2562: 8) ซึ่งสอดคล้องกับ (วัลลภ รองพล, 2560) ซึ่งกล่าวว่า “สมัยก่อนปากน้ำประแสเป็นชุมชนที่เป็นเมืองท่าของอำเภอแกลง ในเรื่องของเรือสินค้า การขนส่งเป็นประตูของการคมนาคมของชาวอำเภอแกลง ยังมีเรือรบหลวงประแส ที่นำมาติดตั้งเป็นอนุสรณ์สถาน เป็นสถานที่สำคัญของชุมชน ปัจจุบันหมู่บ้านประแสมีสภาพปัญหาทางวัฒนธรรมชุมชน มีหลายสิ่งหลายอย่างที่ถูกลืมหรือขาดผู้นำในการสืบสานวัฒนธรรมให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง สืบเนื่องจากคนรุ่นหลังไม่ได้เก็บรักษาสืบทอดจากบรรพบุรุษ แต่ก็ยังมีผู้สูงอายุที่ยังคงเก็บรักษาของเก่ากันไว้มากมาย แต่ก็กระจัดกระจาย ไม่มีระบบการจัดเก็บ” สอดคล้องกับ กนกวรรณ เบญจาทิฏฐ, (2560) กล่าวว่า “วัฒนธรรมไทย ถูกกลืน รอคอยวันที่จะฟื้นฟูและอนุรักษ์ขึ้นมาใหม่ ในจังหวัดระยองเป็นสังคมอุตสาหกรรม กลายเป็นวัฒนธรรมไทยถูกเบียดบังไปด้วยการใช้เวลาในการประกอบอาชีพ ถ้าจะทำให้

วัฒนธรรมชุมชนยังคงอยู่ ต้องฟังปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ในท้องถิ่น มาเล่าให้ฟัง หรืออาจจะรวบรวมของเก่า ๆ เอามาเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ ที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ร่วมสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้สืบสานเรียนรู้ ร่วมวางแผนการบริหารจัดการ ร่วมแก้ปัญหา ซึ่งชุมชนบ้านปากน้ำประแสเป็นชุมชนวัฒนธรรมอยู่แล้ว”

โรงเรียนชุมชนวัดตะเคียนงามตั้งอยู่ตำบลปากน้ำกระแส อำเภอกแส จังหวัดระยอง ซึ่งเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากกระทรวงวัฒนธรรมประกาศให้ชุมชนปากน้ำประแสเป็นถนนสายวัฒนธรรม เส้นทางที่ 11 ของประเทศไทย เพราะชุมชนมีต้นทุนทางประวัติศาสตร์ สิ่งแวดล้อม โบราณสถานโบราณวัตถุ และปราชญ์ชาวบ้าน มีการทำกิจกรรมชุมชนอย่างต่อเนื่อง ที่สมควรให้เยาวชนรุ่นหลังได้ร่วมอนุรักษ์และสืบทอดทางโรงเรียนมีอาคารไม้แบบ 017 จำนวน 1 หลัง ทางคณะกรรมการสถานศึกษาเห็นสมควรให้โรงเรียนนำไปใช้ประโยชน์ คณะครูจึงมีความเห็นว่าควรทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่เก็บเรื่องราวสิ่งของ ความรู้ด้านต่างๆในชุมชน ปากน้ำประแสให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียนและชุมชนผู้ที่สนใจ อีกทั้งเป็นสถานที่ฝึกภาคปฏิบัติแก่นักเรียนของเมืองท่องเที่ยวได้อีกด้วย จากแนวคิดและสภาพปัญหาดังที่กล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาความต้องการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของประชาชนในท้องถิ่นหรือไม่ และจะมีวิธีการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนให้เกิดพิพิธภัณฑ์ขึ้นได้อย่างไรบ้าง ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มรดกพื้นบ้านประแส ในโรงเรียนชุมชนวัดตะเคียนงามขึ้น เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนและชุมชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการการมีส่วนร่วมในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มรดกพื้นบ้านประแสของโรงเรียนชุมชนวัดตะเคียนงาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2
2. เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มรดกพื้นบ้านประแสของโรงเรียนชุมชนวัดตะเคียนงาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยองเขต 2
3. เพื่อศึกษากระบวนการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มรดกพื้นบ้านประแสของโรงเรียนชุมชนวัดตะเคียนงาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านประชากรและ กลุ่มตัวอย่างทางการศึกษาการวิจัยผสมผสาน (Mixed methods research) ประกอบด้วย

การศึกษาเชิงปริมาณ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มุ่งศึกษาความต้องการการมีส่วนร่วมในการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น สู่การบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานมรดกพื้นบ้านประเพณีของโรงเรียนชุมชนวัดตะเคียนงาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ เขต 2 มีขอบเขต ดังนี้

1. ประชากรสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชน ในปี พ.ศ. 2561 จำนวน 3 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอแกลง อำเภอวังจันทร์ และอำเภอเขาชะเมา จำนวน 180,420 คน

2. กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชน จำนวน 3 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอแกลง อำเภอวังจันทร์ และอำเภอเขาชะเมา ที่ได้จากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan (1970, pp. 608-610) จำนวน 384 คนโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling)

3. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

3.1 ตัวแปรตาม จำนวน 1 ตัวแปร ได้แก่

การมีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑสถานมรดกพื้นบ้านประเพณีของโรงเรียนชุมชนวัดตะเคียนงาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ เขต 2 ประกอบด้วย 5 ด้าน ดังนี้ 1) กระบวนการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น 2) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน 3) กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ 4) กระบวนการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น 5) บทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น

3.2 ตัวแปรต้นจำนวน 4 ตัวแปร ได้แก่

1) ผู้บริหารของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นในโรงเรียน หน่วยงานหรือชุมชนที่ประสบความสำเร็จ จำนวน 5 แห่ง 2) ผู้นำองค์กรทางวัฒนธรรมในจังหวัดระยอง จำนวน 12 คน 3) ผู้นำชุมชนในท้องถิ่น จำนวน 10 คน และ 4) ผู้แทนโรงเรียน จำนวน 60 คน

การศึกษาเชิงคุณภาพ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มุ่งศึกษารูปแบบและกระบวนการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานมรดกพื้นบ้านประเพณีของโรงเรียนชุมชนวัดตะเคียนงาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ เขต 2 มีขอบเขต ดังนี้

ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research: PAR)

1) ผู้วิจัยเลือกโรงเรียนในชุมชนปากน้ำประแส 2) ศึกษาวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best practice) ในการดำเนินงานของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นต้นแบบ 5 แห่ง โดยสัมภาษณ์เชิงลึก และการสัมภาษณ์แนวคิดของผู้นำองค์กรทางวัฒนธรรมในจังหวัดระยอง ในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น เพื่อวิเคราะห์รูปแบบ 3) สังเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑสถานมรดกพื้นบ้านประเพณีของโรงเรียนชุมชนวัดตะเคียนงาม โดยวิธีการประชุมระดมสมอง การสนทนากลุ่ม 4) และนำรูปแบบมาใช้โดยทดลองจัดตั้ง

พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นในรูปกรณีศึกษา (Case study) 5) วิพากษ์รูปแบบด้วยเทคนิคการประชุมรวมพลังสร้างสรรค์แบบ A-I-C ตรวจสอบความเหมาะสมรายการที่ปฏิบัติของร่างรูปแบบและข้อเสนอแนะการดำเนินงานการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นที่บ้านประแสงของโรงเรียนชุมชนวัดตะเคียนงาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 2

1. ประชากรสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ 1) ผู้บริหารของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นในโรงเรียนหน่วยงานหรือชุมชนที่ประสบความสำเร็จโดยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 5 แห่ง 2) ผู้นำองค์กรทางวัฒนธรรมในจังหวัดระยอง จำนวน 12 คน 3) ผู้นำชุมชนในท้องถิ่น จำนวน 10 คน 4) ผู้แทนโรงเรียน จำนวน 60 คนโดยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) รวมทั้งสิ้น จำนวน 87 คน

2. กลุ่มตัวอย่างสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

2.1 โดยวิธี เลือกแบบเจาะจง จำนวน 5 คน (Purposive sampling) ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นในโรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์ จังหวัดจันทบุรี พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเมืองระยอง จังหวัดระยอง พิพิธภัณฑสถานเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม พิพิธภัณฑสถานบ้านวัดม่วง จังหวัดราชบุรี และพิพิธภัณฑสถานกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งจังหวัดนครปฐม

2.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้นำองค์กรทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นโดยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 10 คน ประกอบด้วย ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลปากน้ำประแสง ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง นักพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลปากน้ำประแสง เจ้าอาวาสวัดตะเคียนงาม นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลปากน้ำประแสง วัฒนธรรมอำเภอแกลง วัฒนธรรมจังหวัดระยอง ประธานสภาเทศบาลตำบลปากน้ำประแสง หัวหน้ากลุ่มท่องเที่ยวชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน

2.3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้นำในท้องถิ่น โดยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 12 คน ประกอบด้วย รองประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 2 ศึกษาพิเศษสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 2 นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลปากน้ำประแสง รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลปากน้ำประแสง ผู้อำนวยการกองการศึกษาเทศบาลตำบลปากน้ำประแสง ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอแกลง นักพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลปากน้ำประแสง กำนันตำบลปากน้ำประแสง ประธานกลุ่มผู้สูงอายุ ผู้นำกลุ่มรักษ์ประแสง และสมาชิกสภาเทศบาลตำบล ปากน้ำประแสง

2.4 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในโรงเรียนและชุมชน โดยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 60 คน ประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษา 15 คน ครู 25 คน เครือข่ายผู้ปกครอง 20 คน

3. ขอบเขตระยะเวลา ได้แก่ ระยะเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2559-2562

4. เนื้อหาสาระที่ต้องการศึกษา 1) กระบวนการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น 2) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน 3) กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ 4) กระบวนการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น 5) บทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น

เครื่องมือในการวิจัย

1. การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนของชุมชนในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น แบ่งออกเป็น 5 ด้าน จำนวน 109 ข้อ ประกอบด้วย

ด้านกระบวนการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น	จำนวน 5 ข้อ
ด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน	จำนวน 10 ข้อ
ด้านกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้	จำนวน 6 ข้อ
ด้านกระบวนการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น	จำนวน 67 ข้อ
ด้านบทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น	จำนวน 21 ข้อ และ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยการ 1) ศึกษาค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น /สร้างแบบสอบถามเสนอผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคำถามหาความเที่ยงตรง (Content validity) โดยวิธีหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of item objective congruence: IOC อยู่ระหว่าง 0.8-1.0 ใช้ได้ 2) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วนำมาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (Discrimination) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation coefficient) ระหว่างค่าคะแนนเฉลี่ยรายข้อกับค่าคะแนนเฉลี่ยรวมของแบบสอบถามแต่ละด้านรวมทั้งฉบับ (Item-total correlation) และได้ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ ระหว่าง .23 ถึง .84 และหาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient alpha) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach, 1990: 202-204) และได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .98 3) นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ สถิติที่ใช้ คือ ค่าคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) 4) นำผลคำนวณมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดของ (Likert, 1967: 90-95) ดังนี้

- 5 หมายถึง ความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น มากที่สุด
- 4 หมายถึง ความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น มาก
- 3 หมายถึง ความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ปานกลาง
- 2 หมายถึง ความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น น้อย
- 1 หมายถึง ความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น น้อยที่สุด

5) การแปลความหมายของคะแนน การวิเคราะห์เพื่อทราบความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น อยู่ในระดับใด โดยคะแนนค่าเฉลี่ยของคะแนนเป็นตัวชี้วัดซึ่งกำหนดเกณฑ์ ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2543: 160-162)

4.51-5.00 หมายถึง ความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น อยู่ในระดับมากที่สุด

3.51-4.50 หมายถึง ความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก

2.51-3.50 หมายถึง ความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอยู่ในระดับปานกลาง

1.51-2.50 หมายถึง ความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น อยู่ในระดับน้อย

1.00-1.50 หมายถึง ความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

เครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้เลือกโรงเรียนชุมชนวัดตะเคียนงาม เป็นพื้นที่การวิจัย เหตุผลที่เลือกโรงเรียนนี้ เนื่องจากโรงเรียนตั้งอยู่ในบริบทของชุมชนปากน้ำประแสซึ่งเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบโดดเด่นของกระทรวงวัฒนธรรม และชุมชนปากน้ำประแสมีประวัติความเป็นมาเก่าแก่ และมีวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมานาน ผู้วิจัยเลือกใช้คำถามแบบปลายเปิด การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยการใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยอาศัยกรอบแนวคิดการวิจัย และวัตถุประสงค์ของการศึกษา ในการมีส่วนร่วมการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อนำมาสร้างรูปแบบ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มรดกพื้นบ้านประแสของโรงเรียนชุมชนวัดตะเคียนงาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยองเขต 2 ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้แนวคำถาม ดังนี้ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ 2) ข้อมูลสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเกี่ยวกับวิถีปฏิบัติที่เป็นเลิศ ในการบริหารพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เนื้อหาและรายละเอียด ประกอบด้วย วิธีการดำเนินการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น / รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น/การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น / การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น / บทบาทพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นส่งผลต่อชุมชน ในด้านสังคมและวัฒนธรรมเศรษฐกิจ การเมือง และการศึกษา 3) ข้อเสนอแนะด้านจุดเด่นของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ส่งผลต่อความสำเร็จ

โดยศึกษารูปแบบวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ จากเอกสารตำราที่เกี่ยวข้องกับเทคนิคการวิจัยทางการศึกษาของ (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538) ร่างแบบสัมภาษณ์ไปนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงพิณิจ (Face validity) แนะนำผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามปฏิบัติการ (Index of item objective congruence หรือ IOC) และคัดเลือกข้อที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.60 ขึ้นมาเป็นประเด็นในการจัดทำแบบสัมภาษณ์

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย 5 ขั้นตอน

ภาพที่ 2 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ผลการศึกษา

1. ด้านความต้องการการมีส่วนร่วมในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มรดกพื้นบ้านประเพณีของโรงเรียนชุมชนวัดตะเคียนงาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยองเขต 2 จากการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมากและด้านกระบวนการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและบทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอยู่ในระดับมากที่สุด ดังตาราง

ความต้องการการมีส่วนร่วมในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มรดกพื้นบ้าน $n = 384$					
ประเพณีของโรงเรียนชุมชนวัดตะเคียนงาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยองเขต 2				ระดับ	อันดับ
		$\bar{x}$	SD		
1.	ด้านกระบวนการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น	4.89	0.32	มากที่สุด	1
2.	ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน	4.01	0.58	มาก	4
3.	ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้	3.98	0.80	มาก	5
4.	ด้านกระบวนการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์	4.24	0.66	มาก	3
5.	ด้านบทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น	4.52	0.57	มากที่สุด	2
รวม		4.53	0.59	มาก	-

2. รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มรดกพื้นบ้านประเพณีของโรงเรียนชุมชนวัดตะเคียนงาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยองเขต 2 สรุปได้ องค์ประกอบ 5 ด้าน คือ 1) การศึกษาความต้องการการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 2) การศึกษาพิพิธภัณฑ์ต้นแบบ 3) ศึกษาแนวคิดจากผู้นำองค์กรทางวัฒนธรรมผู้นำท้องถิ่นและชุมชน 4) การทดลองจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และ 5) การวิพากษ์รูปแบบการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

3. กระบวนการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มรดกพื้นบ้านประเพณีของโรงเรียนชุมชนวัดตะเคียนงาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยองเขต 2 จากการนำรูปแบบมาจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มรดกพื้นบ้านประเพณี มีการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 10 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การวางแผนกลยุทธ์ 2) การจัดโครงสร้างองค์กร 3) การจัดทำฐานข้อมูลในท้องถิ่น 4) การจัดทำทะเบียน จัดหมวดหมู่วัตถุและการจัดแสดง 5) อาคารสถานที่ 6) บุคลากร 7) งบประมาณ 8) การให้บริการและประชาสัมพันธ์ 9) การสร้างภาพลักษณ์ที่ดี 10) การสร้างเครือข่าย

สรุปผลและอภิปรายผลวิจัย

ผลการวิจัยรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มรดกพื้นบ้านประเพณีของโรงเรียนชุมชนวัดตะเคียนงาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 ผู้วิจัยได้แยกอภิปราย

ตามวัตถุประสงค์ สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ด้านความต้องการการมีส่วนร่วมในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มรดกพื้นบ้านประเพณีของโรงเรียนชุมชน วัดตะเคียนงาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 จากแบบสอบถามสามารถสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

1.1 ด้านกระบวนการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พบว่า โดยรวมและรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.89) โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย 3 อันดับแรก พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นควรจัดทำงบประมาณเพื่อใช้ในการจัดตั้ง ($\bar{X}$ = 4.92) และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นควรวิเคราะห์ เนื้อหาที่นำมาใช้ในการจัดนิทรรศการ ($\bar{X}$ = 4.90) ส่วนอันดับสุดท้ายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นควรรับบริจาคสิ่งของที่ใช้ในการจัดแสดง ($\bar{X}$ = 4.89) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ (ญาณินทร์ รักษ์วงศ์วาน, 2552) ได้ศึกษาเรื่อง พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญกลไกหนึ่งในการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ที่มีการพัฒนามาจากรูปแบบของการสะสมวัตถุทางวัฒนธรรมมาสู่รูปแบบการใช้กระบวนการเรียนรู้ในกระบวนการจัดตั้งและดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอันนำไปสู่การเชื่อมโยงกับการพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ รวมทั้งกลไกในการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

1.2 ด้านบทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นพบว่าโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.53) โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย 3 อันดับแรก ได้แก่ บทบาทหน้าที่ทางสังคมและวัฒนธรรม ($\bar{X}$ = 4.87) และบทบาทด้านการเมือง ($\bar{X}$ = 4.81) ส่วนอันดับสุดท้ายบทบาทด้านการศึกษา ($\bar{X}$ = 4.50) และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ (กมลวรรณ จันทวร, 2555) ซึ่งทำการวิจัย เรื่อง การบริหารจัดการหอศิลป์ของรัฐในประเทศไทย พบว่า สิ่งที่หอศิลป์ของรัฐควรให้ความสำคัญ คือ การสร้างความเข้าใจ และเผยแพร่องค์ความรู้ด้านศิลปะ ใส่ใจการบริหาร เพื่อสร้างสัมพันธ์ที่มั่นคงระหว่างหอศิลป์และสังคม จะเป็นส่วนช่วยให้หอศิลป์ประสบความสำเร็จและมีคุณค่าต่อสังคม

1.3 ด้านกระบวนการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ พบว่าโดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.27) โดยเรียง 3 อันดับแรกจากมากไปน้อยได้แก่การจัดทำทะเบียน จัดหมวดหมู่วัตถุ การจัดแสดง ($\bar{X}$ = 4.70) การจัดทำฐานข้อมูลในท้องถิ่น ($\bar{X}$ = 4.57) ส่วนอันดับสุดท้ายจัดงบประมาณ ($\bar{X}$ = 4.55) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ (มนัญญา นวลศรี, 2552) ซึ่งทำการวิจัย เรื่อง แนวทางในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า ด้านการบริหารจัดการ คือ ควรมีแผนงานบริหารจัดการทั้งระยะสั้นและระยะยาว ควรเป็นแผนประจำปีที่สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายงบประมาณควรมาจากการสนับสนุนของรัฐบาลเป็นหลัก ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม

2. รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มรดกพื้นบ้านประเพณีของโรงเรียนชุมชนวัดตะเคียนงาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 จากการศึกษาพิพิธภัณฑ์ต้นแบบ การสัมภาษณ์ผู้นำทางวัฒนธรรมผู้นำชุมชน การสนทนากลุ่ม พบว่า

2.1 ด้านกระบวนการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ต้องหางบประมาณสามารถหาได้จากการขายของที่ระลึกแก่คนมาศึกษาดูงาน รับบริจาคเงินจากชุมชน และหน่วยงานอื่น ๆ สนับสนุนงบประมาณ เช่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เทศบาล สำนักงานวัฒนธรรมอำเภอและจังหวัด ส่วนเนื้อหาที่นำมาใช้จัดนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นประกอบด้วย องค์ความรู้ของชุมชน เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน วิถีชีวิต อาชีพ ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ชุมชน บุคคลสำคัญในชุมชน โบราณวัตถุ นิทรรศการเรื่อง ประเพณีทอดผ้าป่ากลางน้ำ งานช่าง งานประมง การทำนา เป็นต้น หรือสิ่งของที่ใชในงานประเพณี การแต่งกายสมัยโบราณของคนในชุมชน และภาพถ่ายเก่า ๆ ของคนในท้องถิ่นที่ทำกิจกรรมต่าง ๆ หรือการถ่ายภาพจริงจากสิ่งของที่หายากมีราคาที่อยู่ตามวัด ตามบ้านเรือน และใช้คิวอาร์โคส แล้วลิงข้อมูลเพื่อใช้ในการศึกษาข้อมูลสำหรับผู้สนใจ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ประเทศที่เจริญแล้ว จะมีการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในทุกชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับชีวิตวัฒนธรรม ที่มีค่าของคนในชุมชน โดยมุ่งเน้นให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจให้กับคนในท้องถิ่น และให้คนภายนอกได้เข้าถึงชีวิตวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ และ ความสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ชูศรี สุจารักษ์, 2547) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ความคิดเห็นของผู้ปกครอง ครูและนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนวัดศรีบัวบาน อำเภอเมืองลำพูน พบว่า ด้านการมีส่วนร่วม ผู้ปกครองส่วนใหญ่สนับสนุนงบประมาณในการจัดสร้างพิพิธภัณฑ์ขึ้นในโรงเรียนเพราะบุตรหลานใช้เวลาส่วนใหญ่ในโรงเรียน สนับสนุนให้โรงเรียนเป็นศูนย์รวมของแหล่งเรียนรู้ ผู้คนทั่วไปสามารถเข้าไปศึกษาองค์ความรู้ท้องถิ่นได้เพื่อให้พิพิธภัณฑ์เป็นตัวประสานระหว่างชุมชนและโรงเรียน การเรียนรู้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม คือ ได้ร่วมเรียนรู้ท้องถิ่น สามารถนำความรู้ไปพัฒนาเป็นอาชีพเสริมได้ และได้รับความภาคภูมิใจในการสืบสานภูมิปัญญา

2.2 ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต้องจัดหาภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนมาถ่ายทอดความรู้ได้จากชาวบ้าน พระ ปราชญ์ชุมชน ผู้นำชุมชน ที่สามารถเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ ส่วนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากกลุ่ม ชุมชน องค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน สามารถหาเครือข่ายได้จากพิพิธภัณฑ์ใกล้เคียงในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียงจากภาครัฐ ประกอบด้วย วัฒนธรรมอำเภอ สภาวัฒนธรรมเทศบาล เครือข่ายภาคประชาชน เช่น ชุมชนหมู่บ้านใกล้เคียงและเครือข่ายกลุ่มองค์กรในชุมชน เช่น กลุ่มท่องเที่ยว กลุ่มแม่บ้าน วัด/นักท่องเที่ยวน การท่องเที่ยวจังหวัด หน่วยงานเอกชนต่าง ๆ ในพื้นที่นี้อาจเป็นเพราะกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา เพราะเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความศรัทธาในตนเอง เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและความรู้สึกเป็นเจ้าของ ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม พิจารณาในการตัดสินใจ วางแผนร่วมปฏิบัติร่วมรับผิดชอบและติดตามผลในสิ่งที่มีผลกระทบตามมาตามหลักการประชาธิปไตยทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ (นิรันดร์ จงวุฒิวศัย, 2550: 25) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมคือการเข้าไปเกี่ยวข้องทางความคิด จิตใจ อารมณ์ และทางกาย โดยครอบคลุมทั้งมิติ ด้านความสามารถ เวลา และโอกาสที่จะมีส่วนร่วมกัน อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของนิกกี รอยัน (Nicky Ryan, 2009) ได้ศึกษาวิจัยโครงการพิพิธภัณฑ์: การร่วมมือแบบสหวิทยาการในการพัฒนาและสร้างแนวคิด

พิพิธภัณฑ์ใหม่ ผลการศึกษาพบว่าพิพิธภัณฑ์ที่เป็นเสมือนสถาบันการศึกษา นักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการในครั้งนี้ได้เปลี่ยนการรับรู้ เกิดความเปลี่ยนแปลงแนวคิดและใส่ใจ พัฒนาความสนใจในพิพิธภัณฑ์มากขึ้น

2.3 ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต้องจัดวิทยากร มัคคุเทศก์ที่ได้จาก ครู นักเรียน ผู้อำนวยการโรงเรียน กลุ่มท่องเที่ยวสามล้อ ชุมชนที่มีใจรักในพิพิธภัณฑ์เป็นจิตอาสา และคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์ ส่วนการจัดนิทรรศการส่งเสริมการเรียนรู้ ประกอบด้วย ความเชื่อด้านการประมง การไถ่แม่ย่านางเรือ จัดแสดงพิธีกรรมของชาวจีนในชุมชน การแต่งกายพื้นถิ่น และการแสดงทางวัฒนธรรม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้ ที่เพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน ผู้ที่สนใจ ทำให้เกิดมีองค์ความรู้ใหม่เกิดขึ้น ทั้งด้านความรู้ทักษะ ทศนคติ ค่านิยม จึงต้องมีการส่งเสริมให้บุคคลมีการศึกษาหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และสอดคล้องกับงานวิจัยของ (สุจารย์ จรัสดวง, 2552) ที่ศึกษาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครในฝั่งธนบุรี ที่มีการนำชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ เช่น การเป็นอาสาสมัครนำชม การบริจาคสิ่งของ การดำเนินงานและเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนท้องถิ่น ปัจจัยความสำเร็จ พบว่า ด้านบุคลากรควรนำนักพัฒนาชุมชนเข้ามาเป็นแกนนำควรประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึงและให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ อีกทั้งยังสอดคล้องกับ (สิริลักษณ์ กัลยา, 2553) ได้ทำการวิจัย เรื่องการเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ทางวัฒนธรรม ระหว่างพิพิธภัณฑ์วังสวนผักกาดและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร ผู้วิจัยพบว่า ปัจจัยด้านเจ้าหน้าที่และภัณฑารักษ์เป็นปัจจัยสำคัญในการบริการและถ่ายทอดความรู้ รวมทั้งรัฐบาลและเอกชน

2.4 ด้านการบริหารจัดการ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ประกอบด้วย **การวางแผนกลยุทธ์** ต้องวิเคราะห์สภาพปัญหา กำหนดเป้าหมายการดำเนินงานอย่างชัดเจน จัดประชุมผู้นำชุมชนทุกหมู่บ้าน ทำของที่ระลึกมอบให้ผู้บริจาคสิ่งของ จัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อให้เทศบาลสนับสนุนงบประมาณ จัดทำโครงการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ให้เชื่อมโยงกับพิพิธภัณฑ์ใกล้เคียงภายในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง **การจัดโครงสร้างองค์กร** ต้องเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามาเป็นเจ้าหน้าที่อาสาสมัครมัคคุเทศก์ **การจัดทำฐานข้อมูลในท้องถิ่น** ต้องกำหนดหัวข้อและขอบเขตของเรื่องในท้องถิ่นที่นำจัดนิทรรศการ จัดศึกษาดูงานจากพิพิธภัณฑ์อื่นในชุมชนใกล้เคียง ศึกษาหนังสือเก่า ๆ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จากหนังสือประวัติศาสตร์อำเภอแกลงและพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในจังหวัดระยอง **การจัดทำทะเบียน จัดหมวดหมู่วัตถุและการจัดแสดง** ต้องจัดลงทะเบียนผู้รับบริจาคสิ่งของ ทำรหัสแยกประเภท ทำใบความรู้ ทำโมเดลเนื้อเรื่องประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิต ประมง วิถีชีวิตชุมชน ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ของสิ่งของโบราณหายากในชุมชนมาจัดแสดงในวันสำคัญ ทำคิวอาร์โคชคำอธิบายของประเภทสิ่งของแต่ละชิ้นไว้ให้ผู้ชมพิพิธภัณฑ์ **อาคารสถานที่** ต้องจัดหางบประมาณเป็นค่าใช้จ่าย เช่น อุปกรณ์ทำความสะอาด ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า และค่าซ่อมแซมทางบบริจาคจากชุมชน บริษัท คณะศึกษาดูงานที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ ดูแลจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมให้มีชีวิตชีวา และจัดมุมถ่ายรูป มีของที่ระลึกหรือจำหน่ายสินค้า **บุคลากร** ต้องจัดหามัคคุเทศก์พาชมนิทรรศการ **งบประมาณ** ต้องจัดหางบประมาณจากเงินบริจาค แรงงานจากชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น **การให้บริการและประชาสัมพันธ์** ต้องจัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์วางตามสถานที่ต่าง ๆ จัดทำคู่มือแนะนำ

พิพิธภัณฑ์ ประสานงานกับกรมการท่องเที่ยวจังหวัด จัดให้มีเว็บไซต์ ยูทูบ ติดคิวอาร์โคชประชาสัมพันธ์ พิพิธภัณฑ์ไว้ที่โฮมสเตย์และประสานโปรแกรมทัวร์เชื่อมการท่องเที่ยวกับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน และเปิดพิพิธภัณฑ์ ให้ชมทุกวันโดยไม่มีค่าใช้จ่าย

ส่วนการสร้างภาพลักษณ์ที่ดี ต้องจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์มีหลายประเภท เช่น การจัดทำปฏิทิน กิจกรรมของพิพิธภัณฑ์ การใช้คิวอาร์โคชภาพหรือสิ่งของที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์แล้วlinkไปสถานที่จริง เช่น แหล่งท่องเที่ยวหรือบ้านคน วัดที่มีของโบราณหายาก ควรนำจุดเด่นของชุมชนมาจัดนิทรรศการที่ไม่เหมือนพิพิธภัณฑ์อื่น จัดทำเรื่องเล่าของชุมชนลง page/ face book ที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์ที่น่าสนใจและจัดทำหนังสือ you tube ประชาสัมพันธ์เพิ่มเติม และ**การสร้างเครือข่าย** ต้องบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์โดยวิธีการเชื่อมโยงกับสถานศึกษาที่ทำพิพิธภัณฑ์ ในทุกระดับตั้งแต่ระดับประถม มัธยม วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์นั้นต้องประกอบด้วย กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจ การออกแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ รวมถึงการจัดแสดงโบราณวัตถุ การจัดการโครงสร้างการบริหารจัดการ การวางแผน การวางนโยบาย จัดทำพันธกิจ ความรับผิดชอบต่อสังคม การบริหารจัดการการเงิน กฎหมาย การรักษาความปลอดภัย การบำรุงรักษาและการสรุปความเห็น ว่าผู้บริหารจัดการต้อง มีทักษะทางวิชาการและมีทักษะทางการสื่อสารทำให้พิพิธภัณฑ์มีการบริหารจัดการให้ประสบความสำเร็จและสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์, 2554) ซึ่งทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการศึกษาเชิงสร้างสรรค์ ปรากฏผลว่า การจัดกิจกรรมคำนึงถึงความเหมาะสมของบริบทชุมชน ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และทรัพยากรที่มีอยู่ มีการวางแผนและการประเมินผล อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ (พิณวลี อังศุพันธุ์, 2551) จากการเก็บข้อมูลพบว่า พิพิธภัณฑ์โคกศรีสะเกษได้รับเงินจากผู้เข้าชมและนำไปมอบให้ เด็ก ๆ เพื่อให้เป็นผู้นำชมงาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ (สิริลักษณ์ กัลยา, 2553) ได้ ทำการวิจัย เรื่อง การเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ทางวัฒนธรรม ระหว่างพิพิธภัณฑ์วังสวนผักกาดและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร พบว่า ทั้งสองพิพิธภัณฑ์มีนโยบายสนับสนุนบุคลากรให้ได้รับการพัฒนาศักยภาพในการทำงาน มีการกำหนดภาระงานและหน้าที่รับผิดชอบเป็นลายลักษณ์อักษร มีการจัดพื้นที่เป็นส่วนต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการใช้สอย

2.5 ด้านบทบาทของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นส่งผลต่อสังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองและการศึกษา พบว่า บทบาทหน้าที่ทางสังคมและวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์นั้นช่วยปลูกจิตสำนึกให้คนรักขีประเพณีวัฒนธรรมสร้างความภาคภูมิใจให้ชุมชน โรงเรียนและผู้ปกครอง เป็นแหล่งเรียนรู้ให้เยาวชนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนได้สืบสานต่อไป ส่วนบทบาททางเศรษฐกิจของพิพิธภัณฑ์ช่วยชาวบ้านให้มีเศรษฐกิจดีขึ้น เพราะเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนทำให้มีสินค้า OTOP ของโรงเรียนและชุมชนจำหน่ายในด้านบทบาทด้านการเมือง นั้นผู้นำในชุมชนร่วมเป็นคณะกรรมการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นศูนย์รวมองค์ความรู้ของชุมชนสร้างความรัก ความสามัคคีในท้องถิ่น ส่วนบทบาทด้านการศึกษาทำให้พิพิธภัณฑ์เป็นที่รวบรวมรากเหง้าของคนในชุมชนในด้านต่าง ๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีประโยชน์ในฐานะเป็นเครื่องมือและวิธีการในการพัฒนาชุมชน ช่วยส่งเสริมศักยภาพและฟื้นฟูพลังของชุมชนสามารถเข้ามามีการจัดการทรัพยากร

วัฒนธรรมของตนเอง ทำให้ทุกคนในชุมชนมีความรู้สึกเหมือนเป็นเจ้าของและสอดคล้องกับแนวคิดของ (อภิญา บัวสรวง, 2539: 19) ที่กล่าวถึง บทบาทของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นว่า มีบทบาทในด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมท้องถิ่น เสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้คนในท้องถิ่น ช่วยสร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

3. กระบวนการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มรดกพื้นบ้านประแสของโรงเรียนชุมชนวัดตะเคียนงาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยองเขต โดยการทดลองจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของโรงเรียนชุมชนวัดตะเคียนงาม มีการดำเนินงานดังนี้

3.1 ด้านการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พบว่า การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มรดกพื้นบ้านประแส ได้จัดทำงบประมาณจากชุมชนมาปรับปรุงอาคารเรียนเรือนไม้ แบบ 017 จัดทำเป็นห้องพิพิธภัณฑ์ วิเคราะห์เนื้อหาที่จะนำมาใช้ในการจัดนิทรรศการ เช่น มุมประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้านประแส อาชีพประมง มุมบุคคลสำคัญในท้องถิ่น มุมวิถีชีวิตพื้นบ้านและมุมแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน โดยรับบริจาคสิ่งของจัดแสดงจากชาวบ้าน วัด และหาซื้อเพิ่มตามตลาดค้าของเก่า เมื่อรับของบริจาคจากชาวบ้าน ทางโรงเรียนจะมอบของที่ระลึกเป็นสิ่งตอบแทน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต้องมีการดำเนินงาน ขั้นตอนกระบวนการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน มีคณะทำงานด้านวิชาการ ชาวบ้านและภัณฑารักษ์ มีงบประมาณ มีสถานที่เหมาะสม มีคนดูแลรักษา มีการจัดแสดงวัตถุในท้องถิ่น เป็นเนื้อหาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคม และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ที่มีการจัดนิทรรศการที่มีจินตนาการความเพลิดเพลินและมีชีวิตชีวา สร้างจิตวิทยาในการดึงดูดผู้ชมและมีการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายให้มีคนมาชมพิพิธภัณฑ์อย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับงานวิจัยของธัญญา น่วมดวง (2538) ทำการวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจังหวัดอ่างทอง พบว่า การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจังหวัดอ่างทอง โดยการบริหารการดำเนินงาน จะต้องเป็นคณะกรรมการที่มาจากตัวแทนประชาชน ที่สนใจด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมกับแกนนำในการจัดตั้ง โดยมีอิสระในการบริหารงาน รูปแบบการจัดแสดงจะต้องเป็นเนื้อหาที่บ่งบอกถึง อัตลักษณ์ของท้องถิ่น และควรนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการจัดพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน โดยจะต้องสอดคล้องกับเนื้อหาที่จัดแสดง อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของชูศรี สุจารักษ์ (2554) ในความคิดเห็นของผู้บริหารและครูที่มีต่อการเรียนรู้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม มีความเห็นว่า การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในโรงเรียน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้เป็นภูมิปัญญาของชุมชนที่เกิดในโรงเรียน ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ของครูและนักเรียน และสอดคล้องกับงานวิจัยของมอมฟอร์ด (Momford, 1963) ที่ได้ศึกษาและสรุปการพัฒนาเมืองว่า ถ้าเราต้องการสร้างชีวิตจิตใจให้แก่เมืองใด ชุมชนใดเราต้องหวนกลับไปศึกษาชีวิตจิตใจในอดีตของเมืองนั้นเสียก่อน และเมื่อเข้าใจอดีตของเมืองได้ดีเท่าใด ก็อดไม่ได้ที่จะส่งเสริมและอนุรักษ์ รักษา พื้นฟูโบราณสถานและโบราณวัตถุให้ตีความคู่ไปกับการพัฒนาเมืองด้วย

3.2 ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มรดกพื้นบ้านประแส ได้จัดประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา หัวหน้าหน่วยงาน องค์กรในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและผู้ปกครองในการมีส่วนร่วม สร้างความตระหนักในการรวบรวมวัฒนธรรมท้องถิ่น ปรากฏในชุมชน ร่วมให้ความรู้ สานิต เล่า

เรื่องและถอดเป็นองค์ความรู้เป็นสื่อในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เป็นเวทีให้คนในชุมชน ร่วมกันสร้างเรื่องราวประวัติศาสตร์และสังคมของตนเอง เพื่อให้เกิดการบูรณาการการเรียนรู้กับบุคคลภายนอก ด้วยความร่วมมือของภาครัฐและเอกชน ชุมชน ยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ (โชค ไกรเทพ, 2549) ได้ทำการวิจัยเรื่อง โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน (ไทย-รามัญ) จังหวัดปทุมธานี เป็นพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไว้สำหรับเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน โดยใช้ตัวอาคารพิพิธภัณฑ์ที่มีอาคารโบราณหลายหลัง ที่ว่างพร้อมที่จะปรับสภาพใช้เป็นสถานที่จัดแสดงศิลปวัตถุ ในส่วนสิ่งของที่จัดแสดงมีความพร้อมในการจัดแสดงแล้วอยู่หลายรายการ ซึ่งสิ่งของที่จัดแสดงอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานราชการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด

3.3 ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ พบว่า การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มรดกพื้นบ้านประแส ได้จัดหาวิทยากรครู ชุมชนและนักเรียนเพื่อเป็นมัคคุเทศก์โดยโรงเรียนและมีผู้มาศึกษาดูงานด้านวัฒนธรรมวิถีชุมชน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพิพิธภัณฑ์ที่จัดตั้งขึ้นด้วยความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนนั้น เป็นการเปิดพื้นที่ชุมชน ให้เป็นที่รวบรวมศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ สังคมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้เกิดความรักในมาตุภูมิ และปลูกฝังความภาคภูมิใจในตนเอง ชุมชนสามารถนำศิลปวัฒนธรรมมาเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ นำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจได้สอดคล้องอีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์, 2557) ได้ศึกษา เรื่อง รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ พบว่า การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ใน การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการเข้าร่วมโดยสมัครใจ ในฐานะผู้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ วางแผน ร่วมดำเนินการโดยทำ ร่วมแรง ทรัพยากรสิ่งของ ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์และงานวิจัยของ นิกส์ เมริแมน (Nic Merriman, 1991) ทำการศึกษาทัศนคติของสาธารณชนที่มีต่อพิพิธภัณฑ์สถาปัตยกรรมทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีและโบราณวัตถุ ผลการวิจัย ได้เสนอแนวทางในการให้การศึกษามีประสิทธิภาพและยุทธวิธีใหม่ที่ทำให้บุคคลเกิดความสนใจในกิจการของพิพิธภัณฑ์ โดยต้องปรับปรุงวิธีการจัดการกิจกรรมการของพิพิธภัณฑ์ให้น่าสนใจ และดึงดูดผู้คน เปิดโอกาสให้คนเข้ามามีส่วนร่วม ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ที่เข้าถึงประชาชนและสอดคล้องกับงานวิจัยของโซโบโล และพอซโซโล (Bollo & Pozzolo, 2002) ทำการศึกษาพฤติกรรมของผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ โดยสังเกตจากประสบการณ์และวิธีการให้ความช่วยเหลือของภัณฑารักษ์ และการจัดแสดงนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์พบว่า พฤติกรรมความสนใจของผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) การนำชมโดยวิธีการบรรยายของภัณฑารักษ์ 2) มีความสนใจในรูปแบบของการจัดพิพิธภัณฑ์ที่ใช้เทคโนโลยีและนำเสนอข้อมูลที่แปลกใหม่ พร้อมทั้งนำเสนอรูปแบบการจัดแผนผังพิพิธภัณฑ์ให้เหมาะสมกับผู้ใช้บริการเพื่อเป็นยุทธศาสตร์ทางด้านการตลาดของพิพิธภัณฑ์ต่อไป

3.4 ด้านกระบวนการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มรดกพื้นบ้านประแส พบว่า การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มรดกพื้นบ้านประแส ได้วางแผนกลยุทธ์ โดยจัดประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาและเครือข่ายผู้ปกครอง จัดทำแผนยุทธศาสตร์โดยการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหาเพื่อจัดทำโครงการพัฒนาพิพิธภัณฑ์

การจัดโครงสร้างองค์กร ได้แต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา ที่มาจากหน่วยงาน ชุมชน โรงเรียนและภาคเอกชน และมีคณะกรรมการฝ่ายบริการและวิชาการ **การจัดทำฐานข้อมูลในท้องถิ่น** ได้แต่งตั้งชุมชนอาสา ครูและนักเรียน ไปสำรวจข้อมูลท้องถิ่น เรื่องราวของประวัติศาสตร์ชุมชน บุคคลสำคัญในท้องถิ่น ประเพณีวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว วิถีประมง และการดำเนินชีวิตในชุมชน เป็นต้น **การจัดทำทะเบียน จัดหมวดหมู่วัตถุและการจัดแสดง** ได้จัดหาตู้ใส่วัตถุสิ่งของ ทำชั้นวางของ จัดทำโมเดล ทาสีผนัง แยกประเภทสิ่งของบริจาคจากชุมชน จัดทำสมุดบันทึก ทำป้ายบอกเนื้อหา ที่มาการลงทะเบียนรหัสสิ่งของและติดไว้ที่สิ่งของนั้น ๆ **อาคารสถานที่** ได้รื้อห้องเรียนให้โล่งติดต่อกัน จัดมุมแบ่งสัดส่วน ทำความสะอาด ชั้นล่างจัดเป็นลานวัฒนธรรม จัดทำเวทีเสวนา จัดทำห้องน้ำห้องส้วม มุมพักผ่อน มุมถ่ายรูป มีแม่บ้านและครูรับผิดชอบดูแลความสะอาดและโรงเรียนสนับสนุนด้านสาธารณูปโภคเพราะเป็นแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน **บุคลากร** ได้ประสานงานความร่วมมือกับสภาวัฒนธรรมตำบลปากน้ำประแส เป็นที่ปรึกษาร่วม มีครู ชุมชนอาสาและนักเรียนเป็นภัณฑารักษ์ในการดูแลและนำชมผู้มาศึกษาดูงานเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ **งบประมาณ** ในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์โดยได้รับบริจาคเงินและสิ่งของจากชุมชนและ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด/สภาวัฒนธรรมตำบลสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการทำป้ายองค์ความรู้ในพิพิธภัณฑ์ **การให้บริการและประชาสัมพันธ์** ได้จัดทำแผ่นป้ายแนะนำพิพิธภัณฑ์ไว้หน้าอาคาร **การสร้างเครือข่าย** ได้จัดเชื่อมโยงกับพิพิธภัณฑ์ที่จัดในโรงเรียนด้วยกันเช่น พิพิธภัณฑ์โรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์ ที่เป็นแบบอย่างในการจัดในการจัดรูปแบบการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีความสำคัญอย่างยิ่ง เป็นเครื่องมือถ่ายทอดคุณค่าของท้องถิ่นสู่สาธารณชน เป็นองค์กรทางวัฒนธรรม เป็นองค์กรทางการศึกษา เป็นคลังความรู้และ เป็นแหล่งประชาสัมพันธ์ เผยแพร่วัฒนธรรมประเพณี โดยท้องถิ่นเป็นผู้จัดทำ

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (กาญจนา อินทรสุณานนท์, 2553) ทำการวิจัย เรื่อง รูปแบบการสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอย่างยั่งยืน: กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปภาคตะวันตกของประเทศไทย จากการศึกษา พบว่าด้านรูปแบบของพิพิธภัณฑ์ ควรเป็นรูปแบบของบ้านเรือนลักษณะต่าง ๆ ของกะเหรี่ยงโป ปลูกสร้างอยู่เป็นกลุ่มซึ่งอยู่ในบริเวณเดียวกับวัด และมีโรงเรือนที่แข็งแรงเป็นโรงเรือนพิพิธภัณฑ์ที่จัดให้มีการทอดผ้าจกสานแสดงดนตรี และการแสดงอื่น ๆ ของชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโป ควรมีบริเวณลานที่จะจัดให้มีพิธีกรรมต่าง ๆ ในแต่ละเดือนรวมทั้งพิธีกรรมทางศาสนา และสำหรับการจัดวางสิ่งของเครื่องใช้ในวิถีชีวิตของชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโป อันได้แก่ ปักจี่สี่ ควรจัดแสดงไว้ในบ้านของกะเหรี่ยงโปแต่ละหลังสำหรับการจัดการพิพิธภัณฑ์นั้น ให้ชุมชนเป็นผู้จัดการโดยให้เยาวชนมีส่วนร่วมโดยการเป็นมัคคุเทศก์นำชมพิพิธภัณฑ์ การแสดงดนตรี และการแสดงอื่น ๆ ยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ (รัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม, 2556) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในการสร้างความเข้มแข็งสู่ชุมชน ผลการวิจัยพบว่า 1) พิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณวัด ตัวอาคารมีทั้งก่อสร้างขึ้นมาใหม่และดัดแปลงมาจากอาคารอื่น โดยมีการนำชุมชนเป็นตัวตั้งในการจัดตั้งและบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในการสร้างความเข้มแข็งสู่ชุมชนเป็นสำคัญ มีการจัดแสดงโดยจัดตั้งวัตถุและมีคำบรรยายประกอบ และยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ (กาญจนา เหล่าโชคชัยกุล, 2558) ทำการวิจัย เรื่อง กระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์ สังคมและ

วัฒนธรรมชุมชนเพื่อสนับสนุนงานพัฒนาและเสริมสร้างการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนปากน้ำประแส ผลการวิจัย พบว่า ผู้คนปากน้ำประแสมีเชื้อสายจีน มีอาชีพประมงและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมงทั้งออกเรือ ทำเทียบเรือประมง ทำโพงพาง วางลอบ ขุดหอยปากเปิด ธุรกิจน้ำแข็ง การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางทะเลในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงธุรกิจต่อเรือ และอีกอาชีพสำคัญของชาวจีน คือ การค้าขายกับคนทั่วไป

3.5 ด้านบทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ พบว่า การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มรดกพื้นบ้านประแส ในส่วนบทบาทหน้าที่ทางการเมือง ส่งผลให้คนในท้องถิ่นได้ศึกษารากเหง้าและเห็นคุณค่าในท้องถิ่นของตนเอง ทำให้ชุมชนมีการพัฒนาด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น ส่วนบทบาทหน้าที่ทางการศึกษา ส่งผลให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของประชาชน มีคลังความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมวิถีชีวิต ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้อีกแห่งหนึ่งที่ไม่เพียงแต่จะสามารถปลูกฝังให้เราได้ซึมซับถึงมรดกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพียงเท่านั้น หากแต่พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นยังสามารถยึดโยงผู้คนในสังคมให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และปรับตัวอย่างมีอัตลักษณ์แห่งชาติพันธุ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (สุจารีย์ จรัสดวง, 2552) กล่าวว่า การตั้งถิ่นฐานโบราณคดีและชีวิตวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นเมืองโบราณกันทรวิชัย สามารถนำมากระตุ้นชุมชนเพื่อให้เกิดจิตสำนึกร่วมในการเห็นคุณค่าและความสำคัญของท้องถิ่น ขณะเดียวกันการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันยังเป็นเครื่องมือในการ “เชื่อมโยงสายสัมพันธ์” ให้เกิดสำนึกร่วมของการเป็นคนในชุมชนเมืองโบราณกันทรวิชัยอีกด้วยและยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของโซบอท และโซบอท (Chobot & Chobot, 1990) ศึกษาบทบาทหน้าที่พิพิธภัณฑ์ในปัจจุบันที่ถูกกำหนดให้เป็นแหล่งการศึกษาตลอดชีวิต และได้เพิ่มการเปลี่ยนแปลงมุมมองหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ออกไป รวมทั้งความสำคัญของการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ ด้วยจากการเก็บรักษาการนำกลับหรือแก้ไข และเทคโนโลยีการจัดแสดง เช่น วิดีโอดีสก์ และคอมพิวเตอร์ มาช่วยอำนวยความสะดวกรวดเร็วในการให้การศึกษาในพิพิธภัณฑ์มากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ควรประกอบด้วย 1) ด้านกระบวนการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 2) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน 3) ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ 4) ด้านกระบวนการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ และ 5) ด้านบทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ผ่านกระบวนการพัฒนาด้วยขั้นตอน 1) ต้องศึกษาความต้องการของชุมชนในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 2) ศึกษาจากพิพิธภัณฑ์ต้นแบบ 3) ศึกษาแนวคิดจากผู้นำองค์กรทางวัฒนธรรม ผู้นำท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้าน 4) มีการทดลองจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และ 5) การวิพากษ์การดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อปรับปรุงพัฒนา

2. การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นควรประกอบด้วย 10 องค์ประกอบ คือ 1) การวางแผนกลยุทธ์ 2) การจัดโครงสร้างการทำงาน 3) การจัดทำฐานข้อมูลในท้องถิ่น 4) การจัดทำทะเบียน จัดหมวดหมู่วัตถุ

และการจัดแสดง 5) เตรียมอาคารสถานที่ 6) จัดหาบุคลากร 7) ทางงบประมาณ 8) การให้บริการและประชาสัมพันธ์ 9) การสร้างภาพลักษณ์ที่ดี 10) การสร้างเครือข่ายร่วมพัฒนา

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียง
2. การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ เบญจาทิกุล. (2560, 8 มกราคม). [สัมภาษณ์.]
- กมลวรรณ จันทวร. (2555). *การบริหารจัดการหอศิลป์ของรัฐในประเทศไทย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลป สาขาวิชาทฤษฎีศิลป์). บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564)*. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- กาญจนา เหล่าโชคชัยกุล. (2558). *การศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมชุมชนเพื่อสนับสนุนงานพัฒนาและเสริมสร้างการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนปากน้ำประแส* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กาญจนา อินทรสุณานนท์. (2553). *รูปแบบการสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอย่างยั่งยืน: กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงไปภาคตะวันตกของประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลป สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์. (2554). *การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการศึกษาเชิงสร้างสรรค์* (รายงานผลการวิจัย). นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์. (2557). *เรื่อง รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์* (รายงานผลการวิจัย). นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชูศรี สุจารักษ์. (2547). *การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนอย่างมีส่วนร่วม หมู่บ้านศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน*. (วิทยานิพนธ์) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- โชค ไกรเทพ. (2549). *โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน (ไทย-รามัญ) จังหวัดปทุมธานี*. โครงการทางวัฒนธรรม. วิทยาลัยนวัตกรรมการศึกษา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ญาณินทร์ รักขังควาน. (2552). *พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกับการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น “กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการจัดตั้งและดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น”*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลป สาขาวิชาประชากรศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.

- ธัญญา น่วมด้วง. (2538). การนำเสนอรูปแบบพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจังหวัดอ่างทอง (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีทางการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2550). แนวคิดและแนวทางการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2543). การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ปรีตรตา เณลิเม่า กอนันตกุล และคณะ. (2547). วิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ระยะเวลาที่ 1 สร้างเครือข่าย และสำรวจสถานะพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พระครูประภักขวิริยคุณ (พระครู). (2553). 5 รอบ [เอกสารอัดสำเนา].
- พิณวลี อังศุพันธุ์. (2551). การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ บริหารจัดการ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถ ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น จังหวัดนครราชสีมา. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรม ศาสตร์). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- มนัญญา นวลศรี. (2552). แนวทางในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ตลอดชีวิต (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน). บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ระวี ปัญญาธิง. (2550). อารยธรรมจันทบุรี [เอกสารอัดสำเนา].
- รัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม. (2556). การพัฒนารูปแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในการ สร้างความเข้มแข็งสู่ชุมชน (ปริญญาานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา). บัณฑิต วิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2538). เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- วัลลภ รองพล. (2560, 20 มกราคม). [สัมภาษณ์].
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2551). พัฒนาการของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย. ใน การประชุมวิชาการ เรื่อง พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย 23-24 พฤศจิกายน 2539 (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ศูนย์ มานุษยวิทยาสรินทร.
- สิริลักษณ์ กัลยา. (2553). การเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ทางวัฒนธรรม ระหว่างพิพิธภัณฑ์วัง สวนผักกาดและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาการ วางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม). บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนคริ นทรวิโรฒ.
- สุจารีย์ จรัสด้วง. (2552). การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม). บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อภิญา บัวสรวง. (2539). บทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น. ใน การสัมมนาทางวิชาการ เรื่องพิพิธภัณฑ์ ท้องถิ่นในประเทศไทย 23-24 พฤศจิกายน 2539. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสรินทร.
- Bollo, A & Pozzolo. (2002). A study of Museum Visiter Behavior. Ph.D.Antropology. Florida State University.

- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of psychological testing (5th ed.)*. New York: Harper Collins Publishers. (pp.202-204).
- Choobot,K & Choobot. (1990). *Museum as Lifelong Center*. Ph.D.dissertation. University of Wisconsin.
- Krejcie, R. V. & Morgan, E.W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*. 30(10)
- Likert, Rensis. (1967). *The Method of Constructing and Attitude Scale*. In Reading in Fishbein, M (Ed.), *Attitude Theory and Measurement* (pp. 90-95). New York: Wiley & Son.
- Momford, L. (1963). *The highway and the city*. New York: The New American Library of World Literature.
- Nic Merriman. (1991). “*People’s Attitude for Architecture Museum*” Ph.D.dissertation. University of Pretoria.
- Nicky, R. (2009). *The museum of project: an interdisciplinary collaboration in the development and visualization of a new museum concept*. Retrieved from <http://www.adm.heacademy.ac.uk>.